

Teymuras Nadiras: Lietuva man yra kaip atspindys to, koku save norėčiau matyti

Daiva Tamošaitytė

*Vienas iš įtakingiausių ir progresyviausių Azerbaidžano roko muzikantų Teymuras Nadiras (**Teymur Nadir**), gimė Baku 1973 m. 1990 m. sukūrė roko grupę „Coldünya“, laikomą Azerbaidžano XX a. pabaigos roko pradininke. 1996 m. Anglijos BBC radijo stotis jį išrinko į geriausių užsienio atlikėjų dešimtuką. 2000 m. jam suteiktas geriausio Azerbaidžano popartisto vardas, 2002 m. – Azerbaidžano nacionalinė muzikinė premija „Altun Nar“ už albumą „Mektub“. 2005 m. kartu su žymiausiu mugamo atlikėju, UNESCO premijos laureatu Alimu Gasimovu išleido albumą „Oyaniš“ („Pabudimas“), kuriame sujungė mugamą su roko, „fusion“ ir akademine muzika. Už šį albumą Teymur Nadir gavo Prancūzijos muzikos akademijos premiją. 2015 m. jis ir grupė „Coldünya“ tapo premijos „Phoenix“ laureatais už vystymosi ir plėtros nuopelnus tiurkakalbių muzikos pasaulyje. 2015 m. pasirodė kaip projekto „Mugamas ir sutartinės: Dialogai“ autorius, meno vadovas ir kompozitorius. Tai pirmas, unikalus ir vienintelis projektas Lietuvoje, sujungiantis Azerbaidžiano ir Lietuvos liaudies muziką. Pokalbis su Teymur Nadir vyko vienoje iš jaukių Baku kavinių.*

Daiva Tamošaitytė ir Teymur Nadir (ketvirtas iš kairės) su taro mokytojais „Šušos“ muzikos mokykloje Baku. Asm. archyvo nuotr.

Kodėl susidomėjote Lietuva?

Trumpai pasakysiu: tai – Dievo valia. Į mano gyvenimą per Lietuvą, lietuvių muziką ir man brangius žmones atėjo Dievas. Iki atvykdamas į Vilnių, ilgai gyvenau Maskvoje. Maniau, kad gyvenimas sutvarkytas ir slenka savo vaga, bet prieš trejus metus į jį išsismelkė dieviška lemtis. Nepasakosiu, koku būdu tai įvyko, nes tai asmeniška, tačiau Lietuva dabar mano antroji Motina. Tiek galiu pasakyti.

Esate kūrybiška ir daugeliu atžvilgių iškili asmenybė. Esate žinomas, populiarus ir mėgstamas keliose šalyse. Lietuvoje dalyvavote muzikiniuose projektuose su Daivos Vyčinienės ansambliu „Trejos keturiose“, rengiate naują su dainininke Veronika Povilioniene. Man padarė įspūdį tai, kaip puikiai skambėjo mugamas su sutartine projekte „Sutartinės“.

Teymur Nadir. Asm. archyvo nuotr.

Jeigu būčiau rašytojas, pirmiausia domėčiausi lietuvių literatūra. Kadangi esu muzikantas, atvykęs čia pradėjau studijuoti lietuvių liaudies muziką. Lietuvoje mane supažindino su sutartinėmis, kurios yra liaudies kūrybos požiūriu unikalios, kuriamos bitonaliai ir kanonais. Niekada nebuvo girdėjęs jų gyvai. Kai pradėjau gilintis į sutartinių esmę ir paskirtį, ir muzikinę, ir sakralinę, supratau, kad tai – meditatyvinė tokios pačios formos muzika kaip ir muganas. Ji turi milžinišką vidinę ašį, kuri pakylėja žmogų.

Tai apeiginė senovinė muzika. Mugamas – taip pat sakrali muzikos forma.

Sutartinių specialistė D. Vyčinienė iš pradžių žvelgė į mano idėją gretinti sutartinę ir mugamą nepatikliai. Lygiai taip pat ir azerbaidžaniečių muzikantai būtų

pažvelgę į panašią idėją. Žinoma, tokia muzika studijuojama ilgai. Bet aš pajutau, kad tarp sutartinių ir mugamo – daug bendro. Nors ir skirtingi, jie turi bendrą vardiklį – meditatyvumą. Mugame tai labiau išreikšta per pakilumą, improvizaciją, laisvą raišką, o sutartinėse – pajungta vidinei tvarkai. Tai vidinė matematika ar, tiksliau, geometrija. Garso, būsenos geometrija. Vidiniame skrydyje sutartinė ir mugamas susitinka. Pradėjau studijuoti derminę sistemą. Pagrindinės mugamo septynios dermės kinta priklausomai nuo to, kaip vystosi muzikinė forma. Po įžangos mugamo atlikėjas gali giedoti 40 minučių. Pats ilgiausias mugamas – „Rast“. Dabartiniai atlikėjai jį kartais trumpina. Pradėjau mąstyti ne apie mugamo rėmus, bet jo ir sutartinės dialogą. Jiedu susitinka ir turi susivienyti. Dar reikia pasakyti, kad pagal vidinę būseną mugamas – vyriška muzika, o sutartinė – moteriška.

Dviejų pradų harmonija?

Taip ir yra. Kaip ir Rytų ir Vakarų susitikimas.

Mugamas – labai ekspresyvi ir emocionaliai muzika.

Mugamas – ekstravertiškas, o sutartinė – intravertiška.

Dabartiniais laikais labai madinga „miksiuoti“ du ar daugiau skirtingus takelius, kad ir liaudies muziką su koku hiphopu. Išėina įdomūs deriniai. Bet jums to regimai nepakanka, nes koncepcija turi būti paremta vidine tikrove. Techniškai sugretinti skirtingi žanrai jau ima nusibosti, tarsi nieko naujo nėra, bet turbūt svarbiausia tai, kad jiems stinga gyvo informacinio turinio.

Man regis, yra keli problemos aspektai. Pirmiausia tai yra vartotojiškas aspektas. Nestudijavę vidinės muzikinės kurios nors šalies kultūros žmonės užsiima akimirkos populiarumu. Antra, norint ką nors išmanyti, reikia studijuoti liaudies arba tradicinės muzikos istoriją: iš kur ji kilo, kas lėmė, kad tokia ji atsirado būtent čia, kokie faktoriai vaidino lemiamą vaidmenį ir panašiai. Kodėl ji Lietuvoje moteriškoji. Instrumentininkai vyrai, o dainuoja moterys. Todėl mano antrasis projektas vadinasi „Moterys“. Taip pat reikia suvokti, kad Lietuva vėliausiai priėmė krikštą ir pagonybės šaknys dar labai stiprios. Moterų įtaka čia labai stipri ištisus amžius. Reikia įsivaizduoti, kaip jos dirbdavo laukuose, auklėjo vaikus, kreipėsi į savo dievus. Mūsų vyrų kultūroje to irgi yra, apie tai rašė poetai Fizuli, Nasimi (jo palaikai ilsisi Alepe, Sirijoje, ir mano pilietiniu požiūriu Azerbaidžano valstybė turėtų išnaudoti visas galimybes, kad juos išgelbėtų ir parsivežtų į šalį).

Taigi taip išėjo, kad susižavėjau sutartine „Mano vainikas“. Pagal vidinę nuotaiką jis taip tiko prie mugamo „Rast“ – o jis laikomas mugamų karaliumi, – jog supratau, kad kažką turiu pasakyti per būtent jų dialogą. Taip pritraukiau ir atlikėjus iš Azerbaidžano. Gyvename XXI amžiuje, ir apie muziką reikia kalbėti amžiaus kalba. Didmiesčių gyventojams reikia pasakoti, iš kur jie kilę ir kurlink eina. Taip pat per klasikinę muziką, roką, džiazą. Todėl projekte dalyvauja styginių kvartetas, pats skambinu fortepijonu ir gitara, nes europiečiui klausytojui, daugiausia jaunimui, tai padėjo įsisąmoninti tiek lietuvišką, tiek azerbaidžanietišką muziką. Po koncerto ateidavo klausytojai ir sakydavo: „Iki šiol į sutartinę žiūrėjome abejingai, nesupratome, kas tai yra, o dabar aišku, kad joje slypi didelis potencialas.“ Man tai – didžiausias pagyrimas.

Tačiau jaunimui tradicinė muzika gryna forma atrodo pasenus ir nereikalinga, nors tokiu šiuolaikišku pavidalu ir suprantamesnė. Jūsų projekte tie sluoksniai, be kita ko, nėra paviršutiniškai „miksuojami“, bet susijungia organiškai. Pavadinčiau tai poetiškai – „sutartinės ir mugamo vestuvėmis“. Žinoma, metafiziniu lygmeniu.

Kad ir kaip banaliai tai skambėtų, kūrėjo uždavinys yra pasiekti klausytojo širdį. Jei jis to nemoka, gali būti geras kompozitorius, atlikėjas, bet muzikantas yra tas, kuris prisiliečia prie subtilių pasaulių. Manau, kad tai man pavyksta.

Tai reta. Daugelis yra formalistai. Bet protu muzikos nepadarysi. Ir tarp mano aptariamų kompozitorių, atlikėjų yra žmonių, kurie neslepia dvasinio, emocinio prado svarbos. Ar turite filosofinę, religinę ar dvasinę kūrybos versmę, įkvėpimo pamatą, idealą?

Iš tiesų religija arba tikėjimas, arba įsitikinimas, kad esame visatos dalis, – tai skirtingi pasaulio suvokimo būdai. Kalbant apie mano dvasinę praktiką, nuo vaikystės supratau, kad nesu tik gabalėlis mėsos, o kad esu siela, patalpinta į kūną tam, kad eičiau savo keliu. Galėčiau daug kalbėti apie įvairias studijuotas teorijas. Visi mes išoriniame pasaulyje pradėdami ieškoti atsakymų grožinėje literatūroje, filmuose, paskui religijose. Vieni nusivilia, kiti įsigilina. Visa tai išgyvenau, bet visada labai atsargiai žiūrėjau į sielos balsą. Pagrindinė šventykla esi tu pats, tai, kas tavo viduj. Be abejo, studijavau ir indų kultūrą, taip pat ir muziką, ir religijas, pradėdant islamu, iki 1996 metų skaičiau Koraną, paskui Senąjį ir Naująjį Testamentus, Apaštalų apreiškimus, naujų laikų religinius veikalus, bet niekada nebuvo fanatikas. Svarbiausia tai, ką sako tavo širdis. Muzikanto tikslas kurti muziką ne tam, kad patiktų ar linksmintų publiką, o iširti

žmonių širdis, kad iki jų prisibelstų. Dėl to menininkas visada turi būti ne komforto zonoj. Ne mokyti ko nors, o prieš juos pastatyti veidrodį. Daugiausiai gavau iš įvairių tautų muzikinės kultūros studijų. Per ją reiškiasi tautų psichologija ir požiūris į pasaulį. Jėzus sakė, jog „vidus lygus išorei, o išorė – vidui“, tai yra išorė yra vidaus veidrodis. Lietuva man yra kaip atspindys to, koku save norėčiau matyti. Ir savo gyvenimą.

Pamenu, kai mokslo straipsnį apie indų estetikos teoriją rasą publikavau Indijoje, žurnalo redaktorius pasakė: „Įspūdinga, kad apie save tiek sužinome iš užsienio autorių“. Taip ir jūs savo kūryba padedate mums iš naujo atrasti tai, ką turime gražaus.

Labai to tikiuosi.

Dažniausiai, ypač esant primityviam susilietimui su svečia kultūra, ji sumenkinama arba norima ją absorbuoti. Impulsas: „Aš tave myliu, todėl suvalgysiu.“ Tikrai ne kiekvienas lietuvis „įsimyli“. Tuo požiūriu mūsų trapi kultūra susiduria su dideliais pavojais.

Sutartinė turi didžiulį potencialą XXI amžiuje. Galbūt šio mano gyvenimo etapo misija yra parodyti lietuviams, su kuriais bendrauju, kokią nuostabią ir į nieką nepanašią kultūrą jie turi. Jūs, lietuviai – unikalūs. Daugelis jaunuolių žvelgia į Vakarus. O aš – antiglobalistas. Jeigu nežinome savo šaknų, vaikščiosime ratais ir užrištomis akimis. Uždedama kaukė: „Tu iš Indijos, tu – iš Lietuvos, o tu – iš Pakistano. Bet visi vienodi.“ Taip negali būti.

Mes negalime apeiti Kalnų Karabacho, kuriame ir susiliečia tiek kultūra, tiek ideologija.

Šuša buvo ne tik Azerbaidžano, bet visos Pietų Kaukazo kultūros centras. Lietuva – tai Aukštaitija, Žemaitija, Suvalkija, Dzūkija. Kas, jūsų nuomone, yra Lietuvos kultūros širdis? Iš kur kilę žymiausi kultūros veikėjai?

Sudėtingas klausimas. Pavyzdžiui, sutartinės egzistavo tik Aukštaitijos areale. Ir dvibalsumas. Dzūkija žinoma dėl monodijos. Ruožas nuo Kauno iki Jurbarko – taip pat turi unikalaus paveldo, nes mažiausiai paliestas svetimų įtakų. Mano tėvai – tradicinės muzikos atstovai, atsinešę iš savo gimtinės savitą pasaulėjautą: mama iš Panevėžio, tėvas – iš Skirsnemunės. Lietuvoje daug tradicijų ir visos jos svarbios. Daug žymių žmonių kilo iš visų regionų. Vis dėlto Lietuvos širdis yra

senovinė kunigaikščio Gedimino įkurta sostinė Vilnius.

Aš irgi taip manau. Todėl ir paklausiau. Vilnius buvo jūsų mokslo ir kultūros lopšys, ir vienu metu buvo okupuotas Lenkijos. Tas pats ir su Kalnų Karabachu. Ką turi išgyventi azerbaidžaniečiai? Tai ne tiek politikos, kiek nacionalinio orumo, kuris buvo įžeistas, klausimas. Ne tik suduotas smūgis Azerbaidžano teritoriniam vientisumui, tai kirtis per muziką ir kultūrą. Šuša yra klasikinio mugamo lopšys. Egzistuoja ir stipri Baku mokykla. Per 25 metus pasitraukę iš Kalnų Karabacho meistrai puoselėja savą mokyklą. Todėl net savo koncerte mūsų puikaus solisto Ehtiramo Huseynovo prašiau vartoti intonacijas, kurias turi tik Kalnų Karabacho dainininkai - Khanas Šušinsky, Gadiras Rustamas. Jis pats yra iš okupuotos Lačino srities. Sutartinių ir mugamo projektą koncertą rodysime ir Baku, jo metu bus atlikta liaudies daina „Lačin“. Taigi tai, kas prarasta, turi būti atgauta. Aš visą laiką apie tai mąstau kaip azerbaidžanietis, neužmirštantis savo šaknų.

Vis dėlto mugamas sietinas su po zoroastrizmo, įvairių imperijų atneštų krikščionybės formų ir pagaliau islamo įsigalėjimu. Tačiau etninė muzika visada išlaiko gryniausias tautos pasaulėjautos formas, nepaisant religijų kaitos ir įtakos. Tokia kultūros esmė. Azerbaidžane tai turbūt ašugai?

Būtent, mugamas buvo paplitęs nuo Bagdado iki mūsų kraštų, buvo įvairus, Uzbekistane vadinamas makamu, Pakistane jau turi indų sitaro įtakos ir panašiai. Iš esmės tai buvo saloninė šachų dvarams skirta muzika. Liaudį jis pasiekė visai neseniai - daugiausia prieš du šimtus metų. O ašugų atliekama muzika visiškai liaudiška.

pasauliolietuvis.lt

Mielai pasidalysime svetainėje ir žurnale skelbiamais tekstais ir nuotraukomis, tik prašome nurodyti informacijos šaltinį ir autorius.